

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

2000 m. spalio 28 d.

Nr. 211 (39)

Saturday supplement October 28, 2000

No. 211 (39)

Latvių asmenvardžiai lietuviškai

Dr. Regina Kvašytė

Nuo kiekvieno žiniasklaidos darbuotojo nuovokos ir kalbos išmanymo priklauso, kaip skaitytojai pranešama apie įvykius kitose šalyse (nekalbam apie turinį, o apie formą). Tokiuose tekstuose išslyta klausimas ir dėl kitų kalbų tikrinių vardu — vardu pavyzdžių, taip pat gyvenamųjų vietų bei kitokių pavadinimų perteikimo tikslumo. Su tokiais problemomis susiduriama ir Lietuvoje, ir Amerikoje (kiek pavyko pastebėti Amerikos lietuvių spaudoje), ir Latvijoje.

Tai klausimai, kuriais turėtų rūpintis kalbininkai, o jų patarimai paisyti kalbos vartotojai. Aišku, viena yra sakytinė kalba — radio ar televizijos laidoje išgirsta netaisyklinga forma praėjus laikui pamirštame, net jeigu tuo metu ir atkreipėme į ją dėmesį. Pagaliau tai galėjo būti tiesiog apsirikimas — ko pasitaiko kiekvienam iš mūsų. Vis dėlto pripažinkime — girdėti netaisyklinga tarima būna nemalonu. Tačiau visai kas kita rašytinis tekstas. Ir čia niekas neapsaugotas nuo klaidų, tik ten įsivėlė netikslumai išlieka ilgai arba net gali plisti toliau, nes dažnai esame linkę besąlygiškai pasikliauti rašytu žodžiu. Spaudai tuo rūpintis ypač svarbu, nes ji prieinama plačiai visuomenei ir turi įtakos žmonių kalbos jausmui — į spaudą žiūrima kaip į taisyklingos kalbos pavyzdį.

Šiuo atveju susirūpinimą kelia tai, kaip lietuvių spaudoje vartojami lietuvių vardai, pavardės ar gyvenamųjų vietų pavadinimai, kadangi esu lietuvių kalbos žinovė (išsilavi-

nimą įgijau Latvijoje ir dabar destau latvių kalbą Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto lituanistikos specialybės studentams). Apie tai šiek tiek pranešimą George Town universitete šių metų birželio mėnesį vykusioje 17-oje Baltijos studijų konferencijoje. Paskaičius kai kuriuos straipsnius įvairiuose lietuviškuose leidiniuose, matyti, jog, ypač perteikiant lietuvių asmenvardžius (rečiau vietovardžius), trūksta nuoseklumo. Dabar jau galiu tvirtinti, kad nėra jokio skirtumo, ar leidinys išleistas Lietuvoje, ar užsienyje, nes ir *Draugo* puslapiuose teko matyti įvairiai parašytų lietuvių vardu bei pavardžių, taip pat kitų tikrinių vardu.

Kadangi kalbama apie lietuvių tikrinių vardu rašymą lietuviškai, įdomu palyginti, kaip su užsienio kalbų asmenvardžiais elgiamasi lietuvių kalboje. Lietuviškai kitų kalbų asmenvardžius perteikiami kuo arčiau jų tarimo ir įtraukiami į lietuvių kalbos gramatinę sistemą, pvz., angliška pavardė *Wright* perteikiama lietuviškai *Raitis* (jeigu kalbama apie vyrą) arba *Raita* (apie moterį) — tai atspindi lietuvių kalbos gramatinę sistemą. Kalbininkai yra parengę kitų kalbų tikrinių vardu perteikimo lietuvių kalba taisykles ir išleidę nemažai instrukcijų: vokiečių, prancūzų, anglų, ispanų, italų, estų, rusų, arabų bei kt., taip pat JAV geografinių pavadinimų tarimo ir rašymo instrukcijas (iš viso 18). Lietuvių kalbos tikrinių vardu perteikimo instrukcija išleista 1961 metais. Šiame leidinyje sukaupta pakankamai daug praktikoje

reikalingų duomenų: dažniausiai vartojami vardai, pavardės, taip pat vietovardžiai, todėl jis išlieka aktualus ligi šiol, nors atskirus punktus yra tekę patikslinti.

Panagrinėjus spaudoje bei kituose leidiniuose rašytus lietuvių asmenvardžius, galima tvirtinti, kad daugiausia rūpesčių lietuviams būna dėl lietuvių minkštumo ženklų *i*, minkštinančio prieš tai esantį priebalsį, kadangi lietuvių kalbai tokia funkcija nebūdinga. Tai galima perteikti trejopai — rašyti atitinkamą minkštą priebalsį, kurių lietuvių kalboje yra 4 — *n, l, k, g*, pvz., *Dainius* (*Dainius*), *Saulius* (*Saulius*). Po daugumos priebalsių užuot lietuviškos *i* turi būti rašoma raidė *j*: *Marjūs* (*Marijus*), *Andrijus* (*Andrius*). O po priebalsių *č, š, ž, dž* minėta raidė neperteikiama. *Marčulionis* (*Marčulionis*). Daugiausia problemų būna dėl lietuviškų galūnių — pamirštama, kad jos turi būti pakeistos lietuvių kalbai būdingomis galūnėmis, o dažnai būna taip, kad asmenų vardai ir pavardės rašomos su lietuvių kalbai būdingomis galūnėmis, ypač vardininko linksnyje, o toliau jau linksniuojamos pagal lietuvių kalbos sistemą. Populiariau ir aktualiau pavyzdys — Latvijos valstybinės operos dirigento lietuvių Gintaro Rinkevičiaus vardas, pavardė. Neretai spaudoje, taip pat ir programose, rašoma Gintaras Rinkevičius, nors pagal visas taisykles turėtų būti *Gintars Rinkevičs* (arba variantas *Gintars Rinkevičs*).

Latvių kalbos asmenvardžiai taip pat nuo seno perteikiami lietuviškai ne originalo

Paskutiniai žaros spinduliai. Algirdo Grigaičio nuotrauka.

kalbos forma, o remiantis jų tarimu. Tačiau šiuo atveju reikia paisyti tam tikrų taisyklių, kad ne tik išlaikytume kiek įmanoma daugiau panašumo su originalu, bet ir nepažeistume lietuvių kalbos normų.

Ypač sudėtingas yra klausimas dėl lietuvių kalbos ilgųjų balsių perteikimo lietuviškai. Daugiausia netikslumų pasitaiko varduose bei pavardėse, kurių šaknyse lietuvių kalboje yra siaurasis (uždarys) balsis *e*. Pavyzdžiui, lietuvių vardus *Peteris, Jekabs, Vesa* lietuviškai reikėtų rašyti su balse, *e*, tačiau praktikoje labai dažnai matome, kad ši balse perteikiama *e*. Todėl neretai aptinkamos netaisyklinės vardu bei pavardžių formos, pvz., Latvijos premjero pavardė buvo rašoma *Škele* arba *Škele*, nors turėtų būti *Škelė* (lat. *Andris Škelė*), taip pat kultūros ministrės pavardė *Karina Petersonē* (lat. *Karina Petersone*). Nemažai netikslumų pasitaiko ir pertei-

kiant lietuvių kalba lietuvių asmenvardžius, kuriuose yra ilgasis balsis *i*, nors taip neturėtų būti. Labai dažnai jis perteikiamas trumpuoju balsiu *i*, tačiau balsio ilgumą būtina išsaugoti ir tai padaryti galima, nes lietuvių kalba taip pat turi atskirą raidę *į* gajam balsiui žymėti (ko nepavyksta padaryti su lietuviškuoju balsiu *a*): *Zylė* (lat. *Zile*), bet *Janis* (lat. *Janis*). Kartais panašiai atsitinka ir su ilguoju balsiu *ū*, nors čia neturėtų kilti jokių sunkumų, tik reikia būti truputį atidesniems — ir lietuvių kalboje toks balsis yra, ir net rašomas jis taip pat: *Artūras* (lat. *Artūrs*).

Sunkiausia perteikti lietuvių asmenvardžius, turinčius dvibalsį *uo*, kadangi lietuvių kalboje šis garsas rašomas raide *o* (beje, lietuvių kalboje ši raidė žymi ir trumpąjį bei ilgąjį balsį, ir dvibalsį *uo*). Todėl kartais net patiems lietuviams nelengva pasirinkti taisyklingiausią žodžio variantą, ypač jeigu tai mažiau žinomas as-

menvardis (vietovardis, pavadinimas ir pan.). Šiuo atveju svarbu ne tik žinoti kalbos dėsnius, bet ir tradiciją. Bendras dėsningumas (tai tinka tiek bendriniam, tiek tikriniam žodžiams), padėsiantis lengviau orientuotis: jeigu žodis ar vardas nelatviškas (dažnai tarptautinės kilmės, jame būna trumpas arba ilgas balsis *o*. Latviškuose žodžiuose (varduose) raidė *o* dažniausiai atitinka būtent dvibalsį *uo*. Tai turėtų atspindėti ir lietuviškai rašytame tekste: *Baluodis* (lat. *Balodis*), *Uzuolas* (lat. *Ozols*), *Vytuolas* (lat. *Vitols*).

Nelengva susidurti ir su lietuvių vardu bei pavardžių galūnių perteikimu, ypač jeigu apie tai negalvojama. Kartais (ir, deja, ne taip jau retai) asmenvardžiai rašomi ar tariami taip, kaip priimta lietuvių kalboje, pamirštant, jog lietuvių asmenvardžių galūnės turi atitikmenis lietuvių kalboje, pvz. lietuvių daiktavardžių galūnė *-s* atitinka lietuvių *-as*,

galūnė *-e*. Tačiau dažnai praktikoje jos ne pakeičiamos viena kita, tiesiog prie latviškos vardu galūnės papildomai pridėjama dar lietuviška galūnė. Todėl nėra ko stebėtis, kai atsiranda formos *Raimondas Paulsas* arba *Janis Krūminšas* (kazin kodėl su vardais šiuo atžvilgiu elgiamasi nuosekliau?)... O iš tikrųjų turėtų būti *Raimondas Paulas* (lat. *Raimonds Pauls*), *Janis Krūminis* (lat. *Janis Krūminš*).

Ypač sunkiai sekasi taisyklai perteikti tokias pavardes su baigme *-inš*, kur *-š* yra galūnės priebalsis. Šie asmenvardžiai lietuvių kalboje gauna galūnę *-is*. Tenka pripažinti, jog tai vienos populiariausių lietuvių pavardžių (Latvijoje daugybiu šeimų turi pavardes *Kalniņš, Ozoliņš, Viksnis, Lapins, Ošins, Karliņš* ar pan., todėl jų perteikimą būtina išmanyti ir jo laikytis: *Berzins* (lat. *Berzins*). Ši pavardė krito į akis *Drauge*, kur ji buvo parašyta *Berzins*.

Lengviau lietuvių kalbos asmenvardžius perteikti lietuvių kalba būna tiems, kurie gerai išmano lietuvių kalbą. Tačiau norealu būtų tikėtis, kad visi kalbantys ar rašantys apie Latviją ją moka, todėl, susidūręs su lietuvių vardais, pavardėmis ar vietovardžiais, visų pirma reikia juos atidžiai išnagrinėti ir tik tada pritaikyti atitinkamus perteikimo dėsnius. Apie juos rašoma kalbos praktikai skirtuose leidiniuose, pvz., žurnale *Gimtoji kalba* 1996 metų vasario numerio išspausdintas, išsamus profesorius A. Girdenio straipsnis. Galima pabandyti susirasti žmonių, kurie moka lietuviškai ir pasitarti su jais. Nors tai ir šiek tiek ap sunkintų žiniasklaidos darbuotojų veiklą, toks susirūpinimas asmenvardžių perteikimu rodytų, jog nesame abejingi nei sau, nei savo kaimynams.

Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“

Didžiojo lietuvių tautos žadintojo dr. Vinco Kudirkos (1858-1899) „Tautiška giesmė“ ilgainiui virtusi Lietuvos himnu, pirmą kartą buvo išspausdinta 1898 m. jo redaguojamo *Varpo* 6-ajame nr. Kartu buvo pridėtos ir paties autoriaus sukurto gaidos. Tad numanu, kad toji giesmė buvo himno prototipas. Eilėdaros požiūriu šio dviopos eilėrašio pirmoji strofa taisykliai sueiliuota chorėju, antrosios ritmas pagal toninę eilėdarą neišlygintas ir artimesnis tada dar madingai si labinei eilėdarai. Pirmuosius įvadinius šios giesmės žodžius V. Kudirka buvo nusizūrėjęs iš A. Mickevičiaus *Pono Tado* pirmųjų žodžių.

Turinio atžvilgiu „Tautiška giesmė“ skirta lietuvių tautos auklėjimui, jos fiziniui bei dvasiniam kilimui, jos visokeriopos gerovės siekimui. Čia Vincas Kudirka — tautos auklėtojas, jos mokytojas („prieceptor nationis“). Jam pirmiausia rūpėjo lietuvių tautą taip išugdyti, kad ji deramai atsilauktų prieš carinės Rusijos priespaudą.

„Tautiškoj giesmėj“ ryškūs bent keturi motyvai, pagal kuriuos ji buvo sukurta. Nors V. Kudirka iš esmės buvo pozityvistinio nusiteikimo realistas, jis vis dėlto giesmėje ragino tautiečius semtis stiprybės iš praeities, kurią tada taip brangino „Aušros“ romantikai. Didinga Lietuvos praeitis galėjo užkurti tautą nepalaužiamam atsparos ryžtui.

Kitas itin svarbus giesmės motyvas — doro ir sąžiningo gyvenimo praktika. Toks dvasinis kilnumas — visokios finzės bei ekonominės gerovės laidas. Tik tuo būdu taurusis lietuvis kūrė savo tėvynę ir jos gerovę.

Dvasinis lietuvių taurumas turi būti siejamas su šviesos ir tiesos ieškojimu. Šviesa čia reiškia ne tik jaunimo, bet ir apskritai tautos švietimą, tiesą — objektyvų mokslo kuriamąjį darbą, kuris asmenybei laisvina šviesai. V. Kudirka buvo bene pirmasis Lietuvoje tuo metu propagavęs koeidukacinės sistemos reikalą.

Tėvynės meilė ir vienybė — pats stipriausias „tautiškos giesmės“ motyvas. Tėvynės meilė siejasi ir su pirmuoju —

didingosios praeities branginimu. Vienybė gali tautą išvesti iš didžiųjų pavojų, kaip parodė nuostabus tos vienybės blykstelėjimas paskutiniuoju metu atgaunant nepriklausomybę. I tėvynės meilę ir vienybę „Tautiška giesmė“ kvietė visų pažiūrų lietuvių, ir kritiškais tautai momentais jie tam kvietimui be didesnių išlygų paklusdavo.

V. Kudirkos „Tautiška giesmė“, kaip būsimasis Lietuvos himnas, turėjo nugalėti nemazą opoziciją. Vieniems jis netiko, kad jame nebuvo paminėtas Dievo vardas, kuris dažniausiai minimas kitų tautų himnuose. Kitiems buvo nepriimtina jo melodija, tariamai pasiskolinta iš rusų kariško maršo. Dar kiti pagal savo supratimą siūlė kitokių himnų.

1918 m. ir didysis lietuvių tautos dainius Maironis buvo parašęs eilės „Pirmyn į kovą už tėvynę“, kurios 1920 m. „Pavasario balsuose“ buvo pavadintos „lietuvių gimnu“ (vėliau, jam nepriėjus, Maironio Raštuose buvo palikta pimoji antraštė). Maironio himne yra Dievas ir apčiai į kovą už

tėvynę skatinančios nuotaukos:

*Pirmyn į kovą už tėvynę,
Už brangią žemę Lietuvos!
Garbė tėvams, kurie ją gynė
Ir kas už ateitį kovos!
Pastiprink, didis Dieve, mus
Atremti priešo puolimus.*

Nors V. Kudirkos „Tautiška giesmė“ jau tuo metu buvo išsikovojusi himno statusą, bet ir Maironio himnas buvo reikšmingas anuo nepriklausomybės kovų metu.

Dievo nebuvimas „Tautiškoje giesmėje“ galbūt buvo viena iš svarbiausių priežasčių, kodėl ji tiek iš pradžių, tiek ir vėliau buvo bandyta išstumti iš apyvartos, kai kam pavadinus himną „bedievišku“. Bet iš tikrųjų toks jis nėra. V. Kudirka katalikų tikėjimo atžvilgiu buvo pakankamai lojalus, išskyrus nebent vieną kitą atvejį santykiuose su dvasininkija, bet ir tai daugiau politinėje, o ne religinėje srityje. Galbūt jis žinojo Dievo vardą esant ir kaimynų lietuvių himne, o ir jo himnas neliko be religinio atspalvio.

Visų pirma eilėrašio pavadinimas giesmė, o ne daina ar himnas, rodo veikiau jo sakralinį nei pasaulietinį aspektą. Antra, linkejimas „Ir šviesa,

ir tiesa mūs žingsnius teldi“ atliepia 42-osios psalmės žodžius „Siųsk savo šviesą ir savo tiesą, jos mane teldi“ (lot. „Emitte lucem tuam et veritatem tuam, ipsa me duxerunt“). Tai psalmė kunigų kalbėdavo pradėdamas mišias. Seinų kunigų seminarijos klierikui Vincui Kudirkai (ten išbuvojam dvejus metus) tie psalmės žodžiai turėjo būti gerai žinomi. Jie turėjo reikšmės visam tolimiesiam jo veikimui, buvo tarsi jau seniai įsišakniję.

Nors ir kaip pasigestume Dievo vardo Lietuvos himne, nėra to, kas būtų priešinga tikinčio jausmams. Kai kas ten ir simboliškai pavaizduota. Pvz., himne minima „saulelė“, kuri turėtų prasalinti tautos „tamsumus“ (gyvenimo blogybės), yra kuriančioji Apvaizda, kuri tas blogybes gali padėti pataisyti.

Tuo būdu V. Kudirkos „Tautiška giesmė“ liko priimtina, nors kai kam ir „sum grano salis“, ir jeigu kas jos religinį atspalvį laikytų atsitiktinumo ženklu, ir tai rodytų jos atsiliepiamą amžinajai tiesai.

Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis

Lietuvių ir pasaulinės literatūros baruose

Lietuvos himno autorius ragino semtis stiprybės iš praeities, ne iš linguojančių pakeleje smilgų. Vytauto Maželio nuotrauka.

Lietuviai — teatro tauta

Lapkričio 22 d. Čikagoje prasidėsiančio Teatro festivalio proga į **Draugo** klausimus atsako JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė

JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė.

Priminkite lietuvių teatrines kultūros Amerikoje tradicijas.

Apie teatrą ir teatrinę kultūrą Amerikoje nesimu kalbėti. Čia jau būtų atskira tema, reikalaujanti nuoseklios studijos, tiktų pavartyti ir archyvo lobynus. Paminėsiu tik tai, ką JAV Lietuvių Bendruomenė daro ir koku būdu stengiamės palaikyti teatro veiklą Amerikoje.

Lietuviai mėgsta teatrą. Lietuviai yra teatrališka tauta, jų papročiuose yra daug teatrališkumo. Vaidyba lietuvių lydi visą gyvenimą — nuo krikštynų iki laidotuvių. Vien jau kūrėsi raudos.

Pasitraukę už Atlanto lietuviai atsivežė ir savo papročius. Renginiuose mes rodome lietuviškos kultūros lobius. O jų renginių dalyviai: ir atliekai, ir žiūrovai paprastai dalyvauja veiksmu, kiekvienas pasisemia kažko iš bendro kultūros arudo.

Kaip gimė šio festivalio idėja? Kas sudaro renginio komitetą? Gal jau susiklostė ir savos tradicijos?

JAV lietuvių teatras veikė jau prieš 110 metų. Buvo teatro žydėjimo metai, buvo ir nuosmūkių. Keitėsi gyvenimas, keitėsi kartos, keitėsi ir teatrinis gyvenimas. 1968 m. tuometinis JAV LB Kultūros tarybos pirmininkas, rašytojas, dramaturgas, Anatolijus Kairys jautė tuštumą teatriniam gyvenime. Noredamas pajudinti kultūrinę veiklą, jis emesio iniciatyvos sukviesti į Čikagą JAV ir Kanadoje darveikiančius teatrus ir surengti teatro festivalį. Į pirmąjį festivalį atvyko šeši teatrai. Spektaklius stebėjo tūkstančiai žiūrovų. Tai buvo naujiena, o svarbiausia — tai buvo svarbus įvykis išeivijos mėgėjų teatro istorijoje, tai buvo kultūros mokykla. Po pirmo pasisekusio festivalio buvo manyta tokius teatro festivalius ruošti bent kas 4–5 metai. Bėgo metai, keitėsi LB Kultūros tarybos vadovai, bet teatro festivaliai buvo rengiami. Ateinantis teatro festivalis bus jau dešimtas. Dirbdami mokomės. Veikiant gimsta ir tradicijos.

Dešimtojo Teatro festivalio ruošimo komiteto pirmininkas Leonas Narbutis.

Dešimtam teatro festivaliui ruošti LB Kultūros tarybos žinioje yra sudarytas specialus komitetas, kuriam vadovauja visuomenininkas Leonas Narbutis. Jam šis darbas nėra naujas. Jis sudarė stiprų komitetą, į kurį įėjo „Draugo“ vyr. redaktorė Danutė Bindokienė, visuomenininkė Matilda Marcinkienė, spaudos

darbuotoja Laima Krivickienė, „Margarito II“ radijo darbuotoja Dalia Sokienė. Artejan festivaliui ir atsiradus daugiau darbų, komitetą teks papildyti. Pirmininkas Leonas Narbutis jau darbuojasi nuo ankstyvo pavasario: planuoja, palaiko ryšius su teatrų vadovais, derina veiksmus.

Konkrečiau apie šių metų festivalį: kokie teatrai dalyvaus, kokie žmonės juose dirba, ką jie stato, koks jų repertuaras?

Šiuo metu JAV veikia du teatrai: Los Angeles Dramos sambūris ir Čikagos „Žaltvykslė“. Be to, yra pakviesti lietuvių teatrai iš Kanados: Toronto „Aitvaras“ ir Hamiltono „Aukuras“. Abu Kanados teatrai jau atšventė savo veiklos 50 metų sukaktis. Los Angeles Dramos sambūris gyvuoja 47 metai, tik Čikagos „Žaltvykslė“ susiorganizavo prieš metus. Visi šie teatrai nėra profesionalūs, tai mėgėjų vienetai. Tačiau džiugu, kad mūsų mėgėjų teatrai yra įdomūs ir žmonėms reikalingi.

Visų teatrų režisieriai yra profesionalai, nors ne visi dirba šioje savo pamėgtoje srityje. Tenka pabrėžti, kad į šių metų mėgėjų aktorių eiles yra įsitraukę nemažai iš krašta naujai atvykusių tautiečių. Tai labai teigiamas reiškinys: jų skaičius auga, jie suaktyvina mėgėjų teatrų veiklą. Tai didžiulės pagarbos nusipelnę žmonės, kurie neužsidaro savyje, bet ieško būdų kultūrinti juos supantį pasaulį, teatro scenoje kurti grožį.

Los Angeles dramų sambūrio režisierius ir aktorius Algimantas Žemaitaitis stato A. Skemos „Žvakidė“, „Aukuro“ režisierė ir aktorė Elena Kudabienė — V. Alanto „Šiapus už dangos“, „Aitvaro“ režisierė ir aktorė Aldona Biškevičienė — A. Rutkausko „Audra giedroje“, „Žaltvykslės“ režisierė ir aktorė Audrė Budrytė — M. Ivaškevičiaus „Kaimynai“. Be to dar dalyvaus Kauno dramų teatro aktorius Petras Venslovas. Jis ir atidarys šį teatro festivalį Jaunimo centre lapkričio 22 d. vakarą. Kiti spektakliai vyks ten pat lapkričio 24, 25 ir 26 d.

Kokius sunkumus tenka patirti organizuojant tokio masto festivalį?

Didžiausia problema yra finansai. Į pirmą teatro festivalį 1968 m. atėjo 4,000 žiūrovų: tai buvo neabejotinas pasisekimas ir finansiškai. Šiais metais tokio žiūrovų skaičiaus nesitikime: visi renginiai dabar nebe taip gausiai lankomi. Kaip minėjau, aktorių tarpe yra nemažai naujų lietuvių. Jie mielai jungiasi į teatro veiklą, bet jie dar nepajėgūs apsimokėti tolimes kelionės iš Los Angeles į Čikagą. Tokių atvyksta 9 asmenys. Mes, rengėjai, mokėsime už jų kelionę, už dekoracijų atvežimą (viskas lektuvu). Iš Kanados reikės samdyti autobusą, kuriuo atvyks abu teatrai vienetai. Toks autobusas kainuoja 3,500 JAV dolerių. Lietuvių fondas teatro festivalį paremė 3,000 dol. Be to, šalia kelionių išlaidų, svečius 4 dienas reikės maitinti, surengti užbaigtuves, teikti atžymas už geriausią spektaklį, geriausią aktorį, aktorės vaidmenį ir kt. Visa tai — išlaidos. Kainuoja ir salės nuoma, jos apsauga.

Teatro festivaliai, kaip ir

Naujieji Lietuvos Rašytojų sąjungos nariai. Iš kairės: Arūnas Spraučius, Erika Drungytė, Dalia Jazukevičiūtė, Elena Skaudvilaitė, Vytautas Kirkutis. Nuotr. Algimanto Žižūno

Atžalynas

Į Lietuvos Rašytojų sąjungą priimti penki nauji nariai — Erika Drungytė, Dalia Jazukevičiūtė, Vytautas Kirkutis, Arūnas Spraučius. Dauguma jų — jaunosios kartos poetai, gyvena ir kuria ne tik sostinėje Vilniuje, bet ir kituose miestuose, net Lietuvos pakraščiuose. Tai mūsų literatūros atžalynas. Rašytojų klube, pristatydami naujus šios sąjungos narius, Rašytojų sąjungos pirmininko pavaduotojas Jonas Liniauskas juos pavadino 20 amžiaus pabaigos rašytojais.

Dabar Lietuvos Rašytojų sąjunga turi jau 362 narius. Tarp jų yra geras būrys svetur gyvenančių lietuvių rašytojų. Į sąjungos narius paskiausiai priimti poetai Bernardas Brazdionis ir Aldona Veščiu-naitė.

O kas jie — naujieji Rašytojų sąjungos nariai, mūsų atžalynas?

Erika Drungytė — veikli, gyva, optimistiška dvidešimt aštuonerių metų kaunietė, Klaipėdos universitete baigusi lietuvių kalbos ir literatūros

mokslus. Dabar Kauno Vytauto Didžiojo universitete E. Drungytė pasinėrusi į literatūros tyrinėjimus, jau įpusėjusi daktarinę studiją apie Vytautą P. Blozė ir jo poeziją. Į lietuvių kalbą verčia latvių, kitų tautų poetus. Spaudoje pasireiškia ir kaip savita poetė. Prieš porą metų Kauno leidykla „Nemunas“ išleido jos pirmąją poezijos rinkinį *Tiksliai žiema*. Tautosakos atšvaitai, vitališkas jausmų proveržis, gamtos metamorfozės, subtilios užuominos į įvairių kultūrų klodus — taip leidejai apibūdino pirmąjį E. Drungytės lyrikos rinkinį.

Jau mokykloje eileraščius pradėjo rašyti kita naujoji Rašytojų sąjungos narė **Dalia Jazukevičiūtė**. Pasak jos, kartą literatūros mokytoja, perskačiusi savo mokinės vieną gan brandų jos sukurta eileraštį, itarė, kad ji nusirašė iš jau žinomų, pripažintų poetų. Įtarimas neturėjo pagrindo — tai buvo iš prigimties gabios literatės Dalios

gės lietuvių kalbos ir literatūros mokslus. V. Kirkutis mokytojo, o dabar dirba dienraštyje *Šiaulių kraštas*, rengia ir redaguoja šio laikraščio literatūrinį priedą *Atolankos*. Bet didžiausias jo darbas, potraukis — poezija. Anot J. Liniausko, jis leidžia knygą po knygos. Be kelių poezijos rinkinių, Šiaulių leidykla *Saulės delta* 1998 m. išleido jo poetinės prozos knygą *Veidrodžio altoriuje*.

V. Kirkutis vadovauja Šiaurės Lietuvos literatūrai draugijai.

Lietuvos pakraštyje, Klaipėdos krašte, mažame Veiviržėnų miestelyje gyvena kita naujoji Rašytojų sąjungos narė **Elena Skaudvilaitė**. Lietuvių kalbos ir literatūros specialybę įgijusi Vilniaus universitete, pradėjo mokytojauti. Išleido poezijos rinkinius *Upelis šnara* (1990); *Namų dvasia* (1992). Parengė naujausių savo eileraščių rinkinį *Laikas, likimas, viltis*.

E. Skaudvilaitė išvertė kirgizų rašytojo Č. Aitmatovo knygą *Motinos laukas*, rusų rašytojų prozas.

Arūnas Spraučius gimė 1962 m. Raseiniuose. Baigęs Šiaulių pedagoginį institutą, dešimt metų dirbo mokytoju, o vėliau — *Panevėžio balso*, *Ūkininko patarėjo*, kitų laikraščių redakcijose. Šiuo metu duoną pelno žurnale *Lietuvos ūkis*.

A. Spraučius — vienintelis naujai priimtų Rašytojų sąjungos narių, kuriančių ne tik poeziją, bet ir prozą. Be dviejų poezijos rinkinių, yra išleidęs romaną *Sulamita*.

Nors A. Spraučius jau įpusėjo naują romaną, vis dėlto jis labiau garsėja kaip poetas. „Vagos“ leidyklos redaktorių nuomone, A. Spraučiui — poetui paklūsta skirtingi vaizdų klotai, puikiai dera buitinės scenos ir filosofinės refleksijos.

Algimantas Antanas Naujokaitis

Los Angeles Dramos sambūris dalyvaus sieminiame Teatro festivalyje su Antano Skemos „Zvakidės“ spektakliu.

Arūnas Spraučius

DIALEKTIKOS PABAIGA

ilgai kantriai
lavinosi klastos
išdavystės kovos
visų prieš visus
menuose įsisavino
daugybą žudymo
stilių viską darė
atsideję ir
iš rimtųjų
ir dar pamainą
užsiaugino vėliau
tik paaiškėjo
kad neliko
priešininko

Elena Skaudvilaitė

PAUPYS

Žara išblykšti baigė.
Lakštutę išgirdau.
Nežinoma kaip sraigė
Prie medžio priglundau.

Sidabrinasi dausos
Žvaigždžių šykščia rasa.
Mažos lakštutes klausos
Beribė ištisa.

Lakštut mažą, kaip jaukiai
Tu giedi... Kaip skardu...
Ir niekas nepašaukia
Čia mudviejų vardu...

Dalia Jazukevičiūtė

Tavęs kasdieną, Dieve, vis daugiau.
Ir vis mažiau manęs.

Jeigu ne skausmas, galvočiau —
niekad nebuvau.
Tebuvo apsnigti laukai ir greitos kiškio pėdos.
Tavęs kasdieną vis daugiau.
Žiemos lediniai pumpurai
daugiau nebesiskleis.
Miegosiu ten
sapnuosiu savo kūną.
Sapnai mane nuneš į žemę,
taip kaip dabar nuneša dangun.
Aš žemės neprakeiksiu niekad,
nes čia akimirksniui apsikabino
mūsų sielos.

kiti didieji renginiai, jungia ir suartina mus. Jie reikšmingi ne vien kaip menas, bet ir kaip mūsų tautiečių tarpusavio bendravimas. Susirinkę pasikeičiame patirtimi, siekiame ir laimėjimus. Lietuvių Bendruomenės Kultūros tary-

ba ir komitetas kviečia lietuvių visuomenę gausiai dalyvauti. Teatro kultūra ypatingu būdu gaivina žmogiškąją ir tautinę dvasią.

Dėkojame už pokalbį.

Kalbėjosi
Audronė V. Škiudaitė

Erika Drungytė

FOTOGRAFIJA ATMINČIAI: 1941

tų vaikų burnose
(iš giliai aš juos sapnavau)
dūzgė ir virpino orą ežero melda
švilpė šiuoždančios skiauterės švendrių
žydinčios marių mirausos
tų vaikų burnose
(man prisaktyta buvo sapnuoti juos iš atminties)
pratisai nelyg užspeistas spiečius kamanių
zyzė pamestieji karių ragai
atitariami miško bitės
ir kviečio šiaudų
tų vaikų burnose
(atmintis ir sapnai mano alibi)
tilpo vargonai ir greta jų sustatyti
būriai bažnyčios giedotojų
visos kalvarijos ir džiaugsmo
stotelės
tų vaikų burnose
(aš neturiu liudininkų — tik tai alibi)
tokia paprasta ir tiksli
harmonija
lyg nesitarę sutartų
per sutartinę arba
per lieptelį sueitų visa šeimynėlė
tarp egles ir kedro
nesusišaukianti

Vytautas Kirkutis

ŠULINYS

Laikrodinis tyli. Po skaičiais — duobė lyg šulinio
šėmas šaltis — amžinybėn, vis amžinybėn po sekundę,
po žingsnį, po kraujo pulsavimą — amžinybėn krenti
lyg į šulinio šaltį — kas sekundę. O laikrodinis tyli. Ir
tyla rodyklėse netelpa, laša ant ciferblato, ant rankos,
ant grindų, ant moterų, kurias glamonėji. Jos keikia
tave tylėdamas, jos kvatoja iš tavęs tylėdamas, jos
apgauja tave tylėdamas. O kaip prataria žodį — vėl
patiki jų tiesą.

Laikrodinis tyli ant sienos, ant rankos, ant
stalelio prie tavo lovos. Vidurdienis suteka į mano
kambarį lyg vanduo į šulinį. Amžinybė, kažkur šėma
amžinybė — po skaičiais, o gal po tylos?

E. Urbaitis kompo. „Atsispindėjimai I-III Europos parke“

Elenos Urbaitis studijoje Long Island.

Lietuvos parodų ir galerijų autoritetas

Algimantas A. Naujokaitis

Niekad netruksta lankytojų, kai Vilniaus ar Kauno dailės muziejuose, meno galerijose vyksta JAV gyvenančios lietuvių dailininkės Elenos Urbaitis (Urbaitytės) parodos. Tarp lankytojų visuomet matau ir plačiai žinomų, pagarsėjusių mūsų dailininkų būrelius — visiems įdomu, ką naujo sukūrė ši savita, talentinga dailininkė, kurios darbai, sukurti naudojantis dažais, tušu, šviesa, metalo savybėmis, netelpa į jokias tapybos, skulptūros, instaliacijos, piešinių tradicines kategorijas. Aš dar ir šiandien matau, jaučiu kažkokią stebuklingai gaivinantią, itaigią šviesą, sklindantią ir uždaros, užtemdytos, šaltos erdvės prieš trejus metus veikusioje jos aliuminio, stiklo, šviesos konstruktyvų parodoje Vilniaus Šiuolaikinio meno centre. „Šviesa aš laikau išraiška mūsų gyvenimo, iškliuvusio į paties žmogaus susikurtos modernios tikrovės spastus“, aiškino šių nuostabių kūrinių autore E. Urbaitis. Ji — viena iš nedaugelio išėmusių menininkų, įsitraukusių į Vakarus, tiksliau — New Yorko 20 amžiaus antros pusės meno Mekos — vėlyvojo modernizmo, postmodernizmo, šviesos meno, minimalizmo sukūrį.

Apie savo gyvenimą ir kūrybą ji papasakojo gausiai Vilniaus intelektualų, meno mylėtojų auditorijai, šią vasarą susirinkusiai į susitikimą su E. Urbaitis Radvilų rūmuose, kur tebeveikė didelė iš Čikagos atkeliavusi paroda „Sugrįžusi išėmusių dailė“, kurioje buvo ir jos tapybos darbų. Visiems buvo įdomu išgirsti E. Urbaitis žodį apie save, apie jos kūrybinę „virtuvę“, nuomonę apie šiuolaikinio meno kelius ir klystkelius.

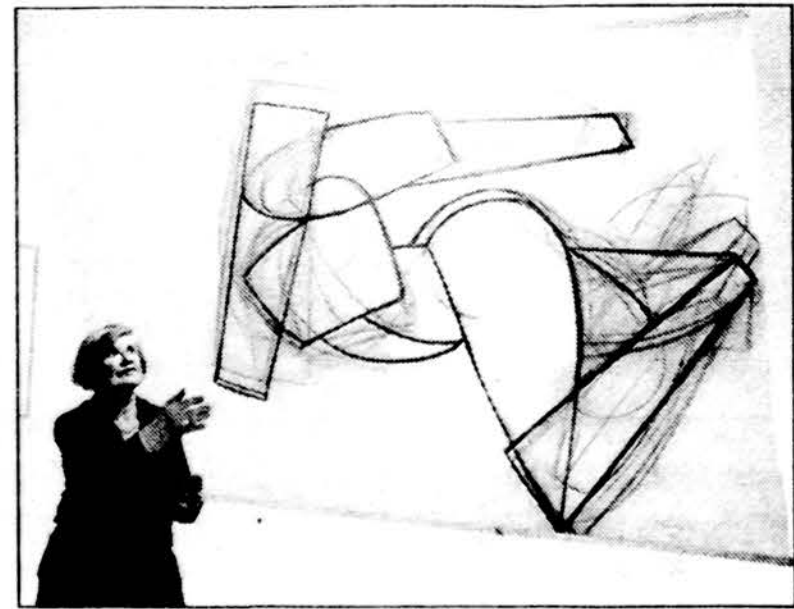
Dar prieš pirmąją sovietinę okupaciją E. Urbaitis dailės studijas pradėjo Kaune, o vokiečių jėgos jas tęsė Kauno Dailės institute. Kartu su kitais nuo bolševikinės grėsmės į Vakarus pasitraukusiais jaunais lietuviais, 1946-1947 m.

studijavo piešimą Miuncheno Dailės akademijoje, o vėliau tapybos studijas tęsė V. K. Jonoyno įsteigtoje Freiburgo meno mokykloje. „Freiburgo užuovejoje per kelis metus mums atsiradė muziejai, galėjome studijuoti ir stebėti pasaulio meną. Tos privilegijos neturėjome Lietuvoje. Apie kubizmą mažai buvo kalbama Freiburgo mokykloje, bet man teko matyti Cezanne originalus muziejuose. Cezanne įtaka mano kūryboje tęsiasi ilgus metus“, — prisiminė tuos laikus E. Urbaitis.

Baigusi Freiburgo mokyklą, dailininkė gavo Prancūzijos valdžios stipendiją ir studijas tęsė Paryžiuje, o 1950 m. išvyko į Ameriką ir pradėjo dailės magistro studijas New Yorko, T.C. Columbia universiteto. E. Urbaitis prisiminė: „Studentams istorijos klaseje buvo pabrėžiama, kad skulptūrai erdvė yra lygiai svarbi kaip ir masė. Vienas kvietinimas mokytojas-skulptorius — to laikotarpio destruktyvizmo atstovas, patarė parašyti, kas man dabar yra svarbu, kas jaudina, purto, ir nuo to pradėti kurti skulptūras. Aš pagalvojau, kad mane labiausiai purto atmosfera, kurioje atsiradau — šalta technologijos aplinka. Pamenu, tekstą pradėjau fraze, kad Amerikoje gyvenantis žmogus yra pats sau susikūręs kalėjimą. Man New

York — techniškai šaltas miestas, ir žmonės jame su mechanizuoti. Pradėjusi kurti skulptūras, ieškojau naujų priemonių, kaip tiksliau išreikšti santykį tarp vidinio pasaulio ir išorinės aplinkos — technologinės tikrovės. Ieškojau medžiagų, kurias galėčiau perteikti mechanškai sukurta, šalta aplinka, į kurią žmogus yra įstatytas egzistuoti. Pasirinkau aliuminį, nes jo sukuriamas „metalinė erdvė“ tiksliausiai atspindi atmosferą. Tapyboje, kaip ir skulptūroje, sprendžiau tas pats problemas, naudojau pasikartojančias, viena kitai priešingas kontrastingų spalvų plokštumas. Mane visuomet intriguavo paprastų geometrinio formų komponavimas erdvėje“.

E. Urbaitis — meninės kūrybos nagrinėtoja vilnieta E. Lubyte taip pat pripažįsta, kad Europos tradicijos suformuota sezaniškoji pirmųjų E. Urbaitis tapybos darbų stilistika Amerikoje mainėsi. Šeštajame — septintajame šio amžiaus dešimtmeciais analitinės natūros struktūras keitė raudonai oranžinių, aitriai mėlynų susikertančių plokštumų konfliktas. Industrinės civilizacijos įvaizdis konkretizuojamas tapytais atsikartojančiais reklamos tekstais, suabstraktintais žmogaus figūros ženklais, asambliažais. Kon-

Dail. E. Urbaitis prie vieno savo kūrinių Vilniuje.

Abstraktus piešinys

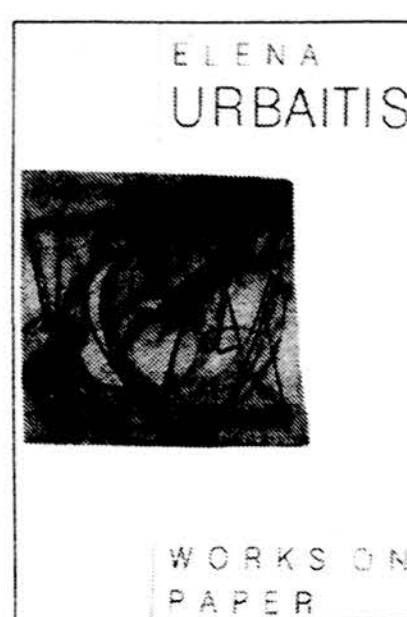
Gausiamie dailininkės Elenos Urbaitis piešinių rinkinyje abstrakčios kalbos darbas tenka svarbus vaidmuo. Jų ji sukūrė labai daug. Ėmusios šios raiškos 6-ojo dešimtmečio pradžioje, ją nuolat plėtojo, įvairiai taikė, varijavo ir grynino.

Pastarasis — grynio, tobulai paprasto skambesio išpūdis bene ryškiausias vėlyvuosiuose darbuose. Švart, beveik tiksli linija brėžia geometrinės formas ir jų junginius, analizuoją plokštumos sandarą ir jos santykį su erdve, kuri simbolizuoja tuščias popieriaus lapas. Juk forma iš tiesų atsiranda tik ją apibrėžus, išskyrus iš vientisos beformės terps — o Elenai Urbaitis tam pakanka vienos vienintelės linijos. Formų deriniai plokštumoje sukuria erdvės iliuziją. Stebint šias piešinio konstrukcijas, bene daugiau kyla asociacijų su minimalistų kūryba. Jų piešiniuose panašia labai taupia ir konkrečia linijine raiška išgaunamas ypatingas erdvinis struktūros pojūtis, o materialiuose objektuose priešingai — erdvė schematizuojama ir

sterilizuojama beveik iki plokštumos. Tai būdinga ir pačios E. Urbaitis skulptūroms bei instaliacijoms, turinčioms klasikinio konstruktyvizmo ir minimalizmo bruožų.

Abstraktūs dailininkės piešiniai nėra mechaniški. Kai kurie jų sukurti labai betarpiškai, kone abstrakčiojo ekspresionizmo vertintu psichinio automatizmo metodu. Dažnai viename lape išsidriekia kelios tos pačios minties variacijos — kiekviena savarankiška ir kartu darni, nedalama sekos (minties) fazė.

Piešinys ne tik tyrinėja, išmėgina formos galimybes, bet ir suteikia laisvę kūrybos eksperimentams. Ankstyvesni E. Urbaitis piešiniai ir koliazai byloja apie jos susidomėjimą pokarine abstrakcija amerikiečių tapyba — lape dominuoja raiškūs spalvų plotai, dinamiškos abstrakčių formų kompozicijos. Vešlios, ekspresyvos formos nugali plokštumos tuštumą. Vėliau išryškėja polinkis į siurrealistiką — vaizdo traktavimą — organinės kilmės abstraktus pavaldai, siurrealistikai stilizuo-

ti, apibendrinti figūratyvo fragmentai mažiau būdingi dailininkės skulptūroms, todėl ypač patraukia dėmesį, praplečia išvaizduojamą jos kūrybinių impulsų ratą. Kai kada E. Urbaitis sujungia vaizduojančius ir nevaizduojančius elementus, tačiau šie deriniai priskirtini veikiau be daikčio meno sričiai — ji neredukuoja figūros ar kitų natūrinių vaizdų, bet kuria abstrakcijos terpeje, kuri yra ir išeities taškas, ir siekiamas tikslas. Apie tai byloja ypač tie dailininkės piešiniai, o dažniausiai jų serijos, kuriose formuojamos būsimos skulptūros arba shaped canvas. Čia operuojama tik geometrijos kalba, pirmiausia linija ir erdvė kuriančiomis spalvinėmis plokštumomis. Bet spalva naudojama labai taupiai, be to daugiau konstruktyviai nei dekoratyviai.

meno santykį su aplinka.

Lietuvai E. Urbaitis yra padovanojusi ne tik sostinę ir Europos parką praturtinančių skulptūrų, bet ir kitų savo kūrinių muziejams. Ji turi didelį autoritetą tiek dailės muziejuose, galerijose, tiek ir tarp Vilniaus Dailės akademijos studentų, kuriems vedė vasaros pratybas.

E. Urbaitis ir jos darbai žinomi ir gerai vertinami Amerikoje, kitose šalyse. Ji yra surangiusi daug parodų New Yorko, Toronto, net Paryžiuje. Dailininkės darbai 1997 m. buvo eksponuoti ir Čikagoje, Balzeko muziejuje, Lemont Museum Art. O kiek pelnė apdovanojimų! Tarp jų — Lietuvos kultūros centro New Yorko aukso medalį (1977 m.), American — Lithuanian Cultural Council Čikagoje pirmąją premiją, 1975 m. — Award of Excellence, Heckscher Museum, Handington, New York, 1993 m. — International Woman of the Year.

O ją vis traukia gimtoji šalis — Lietuva. Vėlyvą rudenį prieš išvykdamą į New Yorką, E. Urbaitis man prasitarė, kad besikuriančiame sostinės menininkų rajone — Užupyje, vadinamame Vilniaus Montmartru, ji norinti įsirengti bent nedidelę dirbtuvę ir ilgiau pagyventi Lietuvoje.

Lolita Jablonskienė

Dail. Elena Urbaitis (viduryje) su Vilniaus kultūrininkais. Kairėje — Kultūros barų žurnalo redaktorius Bronys Savukynas.

struktūrinių lokalinių plokštumų paviršiuje kruopščiais potėpiais E. Urbaitis darbuose perteikiamas judančios, kintančios šviesos išpūdis.

Šviesa — svarbiausias E. Urbaitis kūrybos elementas septintame dešimtmetyje persikelia į pradedamus kurti jos konstruktus, vėliau — minimalistinius skulptūrinius objektus, o aštuntame dešimtmetyje — į erdvinės šviesos vamzdelių instaliacijas. „Šviesa yra jėga žmogaus, kovojančio aukštoje aplinkoje“, — sakė dailininkė. Pastaroji metafora, J. Lubytes nuomone, sietina ne tik su industrinės civilizacijos, bet ir su namų, tėvynės netekties, vienišumo svetimoje aplinkoje įvaizdžiu.

Naujuose darbuose, sukurtoje iš nerūdijančio plieno, E. Urbaitis monumentalizmo kryptimi išplėtoja ankstyvųjų darbų temas, panaudodama metalo atspindžius. Pasikliaudamos savo plokštumų ir linijų sąranga, šios E. Urbaitis skulptūros rymo kaip tilto arka, kybo arba stovi ant smaigalių konkretijoje „ready made“ erdvėje. Saulės spinduliai krinta ant jų paviršiaus ir, nelygu koks paros ar metų laikas, liepsnoja įvairiais atšvaitais. „Ryškiausi E. Urbaitis skulptūrų pavyzdžiai rodo įgaubtų ir išgaubtų plokštumų, kreivių, vingrių oro linijų ir stogo kraiga, jo šlaito pakraštį, kalno viršūnę, kranto skardį ar bedugnės kraštą, primenantį formų pomėgį. Naujausiuose E. Urbaitis kūriniuose matyti atradimai fizikinės geometrijos ir erdvinės dinamikos srityje. „Gyvybės jos darbams įkvepia džiaugsminga jėga ir energija. Šie kūriniai — žmogaus proto ir vaizduotės kūrybinių galių pavyzdys“, — taip apie E. Urbaitis skulptūras, dažniausiai stovinčias po atviru dangumi, apibūdino amerikietis — meno istorijos daktaras Judy Collischan.

Nauji E. Urbaitis kūrybos barai atsiskleidė, kai šią vasarą iki vėlyvo rudens pabuvojusi Lietuvoje, ji visus nustebino savo piešiniais popieriuje. Didelė šių darbų paroda visą mėnesį veikė Kaune, M. K. Čiurlionio Dailės muziejuje, paskui į persikėlė į Vilniaus „Lietuvos Aido“ galeriją.

Leidiniai

M. K. Čiurlionio simfoninės poemos „Miške“ ir „Jūra“

Prieš Mikalojaus Konstantino Čiurlionio gimimo 125-mečio minėjimą-iškilmingą vakarą Lietuvos Nacionaliniame operos ir baleto teatre 2000 m. rugsėjo 22 d., leidejas Jonas Petronis ir redaktorius Romualdas Misiukevičius, tik ką išspausdintą simfoninės poemos „Jūra“ partitūrą įteikė labiausiai nusipelnusiam, tyrinėjančiam ir skelbiančiam M. K. Čiurlionio kūrybą Lietuvoje ir pasaulyje, Vytautui Landsbergiui. Jis iškilmingame vakare pasakojo apie M. K. Čiurlionį ir skambino jo preliudą d-moll (VL325), o Lietuvos Nacionalinis simfoninis orkestras, kuriam dirigavo Robertas Šerėnka, atliko simfoninę poemą „Jūra“.

Greta šiais metais išleistas naujai redaguotos simfoninės poemos „Miške“, dienos šviesą išvydo ir naujai redaguota simfoninė poema „Jūra“. Jų partitūras ir partijas išleido J. Petronio leidykla Kaune, parengė ir redagavo R. Misiukevičius. Abu leidinius puošia M. K. Čiurlionio paveikslų reprodukcijos, jo visiems leidykloms leidžiamais kūriniams skirtas Telesforo Kulasko viršelis. Puikiai atlikta Dariaus Kučinsko natų grafika. M. K. Čiurlionio vaikiškos pianisto Roko Zubovo vertimai į anglų kalbą — gražūs bendro darbo ženklai. Poemų išleidimą paremė Lietuvos Kultūros ministerija.

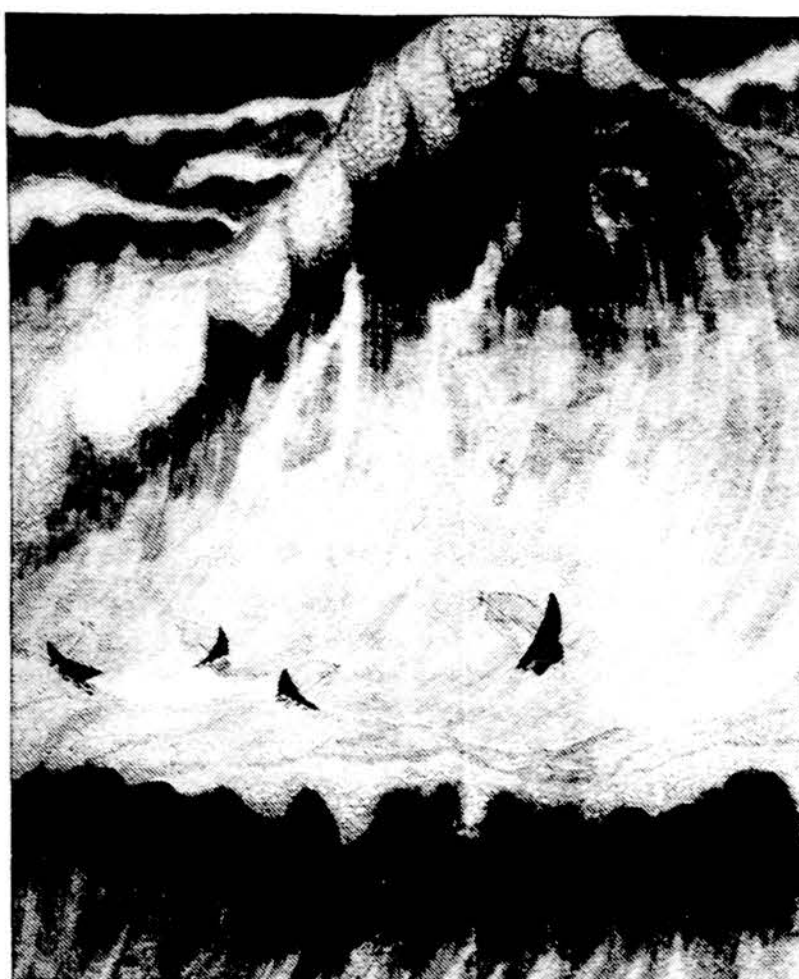
Zinoma, didžiausias darbo kruvis ir atsakomybė teko parengėjui ir redaktoriui R. Misiukevičiui. Jis remėsi M. K. Čiurlionio kūrybos fundamentinių V. Landsbergio tyrimų visumą, kūrinių sisteminumą bei sąrašais, sprendžiant iškilusias problemas, asmeniškai konsultavosi su juo ir kompozitoriumi Juozu Širvinsku. R. Misiukevičius praturtino išsamią aptariamą ankstesnės žinomos kompozitorių ir atlikėjų simfoninių poemos redakciją. Rengiant simfoninę poemą „Miške“ spaudai, R. Misiukevičius naudojo M. K. Čiurlionio rankraščius, esančius Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje Kaune, simfoninės poemos pirminiu eskizu, esančiu Lietuvos literatūros ir meno archyve Vilniuje, kompozitoriaus Teisūčio Makaičio redaguota spausdinta partitūra. Rengiant simfoninę poemą „Jūra“, pasinaudota autografais, partitūra ir eskizais,

esanciais Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje Kaune, kompozitoriaus Eduardo Balsio redaguota spausdinta partitūra ir Lietuvos Valstybinio simfoninio orkestro instrumentų partijomis, atitinkančiomis M. K. Čiurlionio rankraštį, kurias naudojant orkestras atliko ir padarė poemos įrašą, diriguojant Gintarui Rinkevičiui. Taip pat atsizvelgta į M. K. Čiurlionio artimo draugo kompozitoriaus Eugenijaus Moravskio ir kompozitoriaus Vytauto Bacevičiaus redakcinius ženklus.

R. Misiukevičius turėjo didelę pasirinkimo erdvę ir jam iškilo klausimas, kuo gi remtis: ar M. K. Čiurlionio kūrinių rankraščiais, ar jau spausdintais, kitų redaguotomis? Pasirinko pirmąjį kelią — remėsi M. K. Čiurlionio kūrinių rankraščiais-autografais. Pirmoji pažintis su naujai redaguotomis partitūromis, poemų fragmentais, kurioms būdingos R. Misiukevičiaus redakcinio darbo savybės, leidžia teigti, kad jis ejo savo pasirinktu keliu. Tuo būdu leidiniams suteiktė akademiškus darbus būdingas esmines žymes. Leidiniai turi ir praktinę reikšmę, ir labiau, negu kitų redaguotų partitūrų, tinka mokslinėms studijoms. Tokiais principais remdamasis, R. Misiukevičius redagavo ir beveik visus M. K. Čiurlionio choro muzikos leidinius.

Aptarė M. K. Čiurlionio simfoninių poemų redagavimo kryptis skatinama mus pagalvoti, ką dar galeme nuveikti, studijuojant jo kūrybinį palikimą. Manėčiau, kad mūsų muzikologų dabar naudojami analizės metodai neatkleidžia dalies svarbių M. K. Čiurlionio muzikos savybių, silpna yra tyrimų įrodomoji dalis. Tai, kas tvirtinama, kad yra būdinga tik jo muzikai, aptinkama ir kitų kompozitorių kūryboje, nors mūsų klausia, suvokimas aiškiai skiria M. K. Čiurlionio kūrybą nuo kitų. Todėl reikėtų drąsiau ieškoti naujų tyrimo būdų. Manėčiau, kad būtų tikslinga studijuoti lyginamuoju tyrimu, visų pirma lyginant M. K. Čiurlionio kūrybą su jo amžininkų, artimų savo kūrybinio stiliaus, kompozitorių kūryba. Šiuo būdu analizuodami sužinotume bendrumus su lyginamųjų kompozitorių kūrinių ir svarbiausia skirtumus, kurie ir sudaro originaliąją M. K. Čiurlionio kūrybos dalį.

Vienas tinkamų tokiems darbams galėtų būti lyginamasis-tikimybinis-statistinis tyrimo modelis, teigiamai įvertintas Kijevo valstybinėje muzikos akademijoje, skelbtas

M. K. Čiurlionis. „Jūros sonata“. Finale.

Sorbonoje ir Lietuvoje, pateiktas šių eilučių autorius monografijos pavidalu. Naudojant šį modelį, tikimybinis principas mus išlaisvintų nuo daugelio panašių tyrimo operacijų kartojimo, statistinė analizė padėtų aprėpti ir sisteminti didžiulį garsų kiekį ir jų santykius, lyginimas išryškintų mūsų siekiamą tikslą — nustatyti bendrumus ir skirtumus pasirinktais parametrais kitų kompozitorių kūrybos atžvilgiu. Tačiau Lietuvoje nėra nė vieno lyginamojo disertacijos lygmens muzikologinio tyrimo, todėl vargu, ar artimiausioje ateityje galėtų pasirodyti tokio pobūdžio M. K. Čiurlionio kūrybos studijų. Norėčiau pabrėžti, kad Lietuvos muzikologų tyrimų krypties vienas esminių trūkumų — lyginamųjų tyrimų stoka. Tuo ženkliai atsiliekama nuo kitų šalių. Reikėtų priminti, kad, pavyzdžiui, viename Berlyno universiteto muzikologijos institute yra net lyginamųjų tyrimų savarankiškas padalinys.

Perspektyvų reikėtų vertinti Dariaus Kučinsko atliekamą M. K. Čiurlionio muzikos tyrimą genetinės analizės požiūriu, kitaip tariant, tyrimą netiesioginiu stebėjimu.

Žavedamiesi M. K. Čiurlionio kūryba, dar daug ko apie ją nežinome. Skaitydami ir aukštos kvalifikacijos M. K. Čiurlionio kūrybos tyrėjų mintis, neretai stebime vieno ir to paties reiškinio nevienodus aiškinimus. Pavyzdžiui, aiškinant paveikslą „Ramybė“, nuomones gerokai skiriasi, nes yra paremtos skirtingomis požiūrio pozicijomis, priklauso nuo mokslininko erudicijos turinio, analizės mechanizmo tobulumo. Tačiau vienas svarbiųjų paveikslų aiškinimo variantų galėtų būti paremtas paties M. K. Čiurlionio mintimis, išsakytomis laiške Eugenijui Moravskui (1902.05.14) ir kompozicijomis „Buda“ (1903.09.01, be autorinio pavadinimo), ir ypač „Jehova“ (1903.10.03, su autoriniu pavadinimu), tarp kurių chronologine tvarka sukuriamas „Ramybės“ (1903.10.02, be autorinio pavadinimo) pirmasis ženklas ir kurį yra pagrindo pavadinti „Paslaptimi“. Tai jau netiesiogiai stebimo tyrimo lygmens, turincio neabejotiną ryšį, ženklai.

Tarpmeninėje problematikoje ypač svarbi yra V. Landsbergio pastaraisiais metais atrastoji muzikinės formos analogija M. K. Čiurlionio literatūriname veikale — laisvųjų eilių poemoje „Sonata“. Galbut

tai unikalūs radinys visuotinėje literatūroje.

Suomių muzikologas ir semiotikas Eero Tarasti savo platioje studijoje *Muzikos ir dailės sąveiką M. K. Čiurlionio kūryboje* kelia klausimą: „... o gal Čiurlionis pasiekė kažką bendra tarp dailės ir muzikos, kas atskirai neišreiškia nei žodžiais, nei paveiksais, nei muzika“ ir mano, kad „... būtent Čiurlionio tyrinėjimai ateityje gali atskleisti kažką labai svarbaus visoje tarpmeninėje problematikoje...“ (*Muzika 7*. Vilnius, 1987, p. 67, 75). E. Tarasti kelia ir kitą klausimą: „...koks yra tas mechanizmas, kuris žmogaus sąmonėje muziką paverčia spalvomis ir linijomis, arba atvirkščiai“ (ten pat, p. 75). Norint atsakyti į šį klausimą, jau nebeužtektų išsiaiškinti atrinkimo ir išrinkimo principą kompozicijoje plotmėje, reikėtų pasitelkti kitų mokslo šakų potencialą ir ypač natūraliosios atrankos veikimo mechanizmo principus, apie kuriuos, tikriausiai, dar daug ko nežinome. Čia tikėtų priminti Algirdo Juliaus Greimo pastebėjimą, kad „... žmogaus, tautų, žmonių istorija, ... turi kažkokią gilesnę prasmę, kad žmogaus elgesiai paklusnūs kažkokiam metaracionališkumo principui“ (A. J. Greimas. *Iš arti ir iš toli*. Vilnius: Vaga, 1991, p. 18).

Greta M. K. Čiurlionio kūrybos skleidimo Lietuvoje ir pasaulyje, iškyla būtinybė apie ją turėti daugiau fundamentinių, ypač semiotinių, reikinių tyrimų, paskelbti ją, remiantis rankraščiais-autografais. Dabar, paskelbus visą M. K. Čiurlionio kamerinę, choro muziką, jau rengiama spaudai uvertiūra „Kęstutis“, kuria ir baigiami išleisti visi žinomi kūrinių simfoniniam orkestrui. Pavyzdiniu reikėtų vertinti *Fugos b-moll* (VL-345) fortepijonui restauruoto pirmojo rankraščio, autorinio nuorašo kopijų ir pirmąjį teksto, kurio parengė Dariaus Kučinskas, išleidimą J. Petronio leidykloje Kaune.

Šimtmečių sandūroje ne vieną žiniasklaidos instituciją Lietuvoje, turbūt ir kitur, tyrė ir skelbė visuomenės nuomonę apie įžymiausius pasaulio lietuvių. Pirmųjų greitoje — M. K. Čiurlionis. Kiekvienas mūsų apie juos turime ir savo asmeninę nuomonę. Mano supratimu, pirmasis yra Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, o įžymiųjų greitoje garbingą vietą turėtų užimti vienas semiotikos kūrėjų Algirdas Julius Greimas ir tikimybinės

Tarp svajonės ir gyvenimo

Alė Rūta. *Vargingos tėvynės vaikai*, romanas. Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla, Vilnius, 2000, 388 psl.

Galima suprasti išeivijos lietuvių, kurie pasijuto įskaudinti neradę Lietuvos, apie kurią jie svajojo. Kur nors Amerikoje jie gyveno realų gyvenimą, — pešėsi partijos ir ne partijos, vaikai nenorėjo eiti į liuanistines mokyklas, o ir baigė jas imdavo į žmonas dažnai ne lietuvės ir t.t., o Lietuvą tarsi kregždės lizdą lisdė iš svajonių. Taip pagalvoju perskaičiusi naująją Alės Rūtos romaną *Vargingos tėvynės vaikai*.

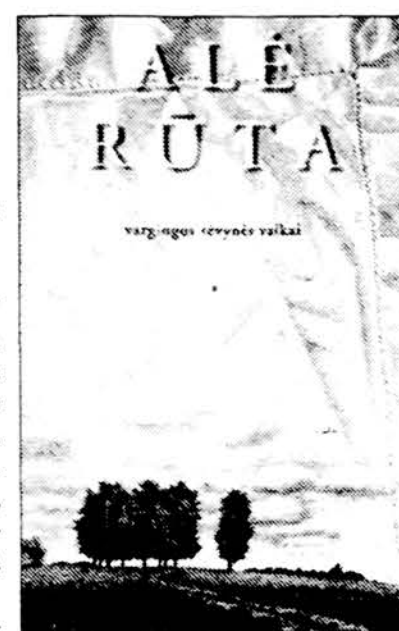
Dabartinė išeivių Čikaga, kurią stebėjau visą pusmetį, sprendžianti ir neišsprendžianti kartų problemas, leidžia man spėlioti, kad šios knygos ir Lietuvos, ir išeivijos jaunimas tikriausiai nesupras, nes ji reiškia tik Alės Rūtos amžininkams pažįstamus, puoselėjamus dalykus. Jaunimui tai bus tik istorinės romantikos sritis, o laikai nūn realūs.

Rašytoja ir neslepia savo

jausmų, kurie šioje knygoje ypač ryškūs. Knygoje *Kelias į kairę* (1992 m.) ji yra sakiusi: „Visų mano knygų alfa ir omega — nostalgija. Gimtinė. Kaimas, kur užaugau. Rytų Aukštaitijos kaimas, kuriame žmonės gal ir buvo skurdūs, bet dažniausiai sveiki siela. Kur tikėjimas, darbo meilė, šventės ir savi papročiai gaivino, guodė ir mus į gyvenimą vedė tiesiu keliu“...

Taip būna tik prisiminimuose, ir tik tada, kai norima prisiminti gera ir užmiršti bloga. Žiūrint kieno kokie norai ir kokia prigimtis — kaupti gera ar bloga. Alė Rūta kaupia gera. Jos herojų paveikslai rodo, kaip *Vargingos tėvynės vaikai* — beveik idealūs. Net literatūroje ji nenori išleisti gyventi blogo.

Žinomos JAV, Santa Monikoje, gyvenančios lietuvių rašytojos Alės Rūtos naujas romanas *Vargingos tėvynės vaikai* — „tradiciškas, panoraminis pasakojimas apie Lietuvos gyvenimo įvykius ir žmonių likimus nuo ketvirtosios amžiaus dešimtmečio iki

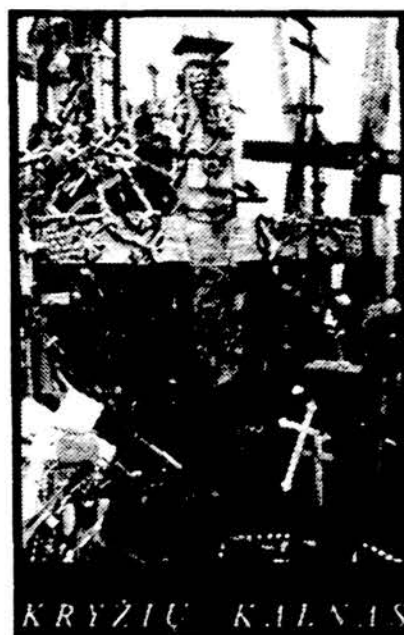
Nepriklausomybės atgavimo išvakarių. Istorinės permainos ir veikėjų likimai tirtai supinti, tačiau tai nevaržo bendrą, meilės, šeimos dorovės motyvų pletotės, — taip pristato romaną patys leidejai anotacijoje.

Knygos siužetas mezgamas iš mokytojų gyvenimo. Poetiškai liuanistei Valentina — Troškūnų panelei — trūksta ne tik meilės, bet ir laimes. Atrodo, Dievo apdovanojta, bet gyvenimą nugyveno tarsi slysdama paviršiumi, neišnaudodama jo galimybių. Kitas trys herojai, skirtingus savo charakteriais, sujungę bendrą temą ir bendras pareigos tėvynei jausmas. Visi jie buvo miške, du iš jų palikę neužaugintus vaikus. Našlaitį kuprelį Valių išrinka netikčiausias likimas: vaikystėje pradėjęs pelnintis duoną ir miegojęs užpekyje, be kaltės ištremtas į Sibirą, pagaliau dedas amerikono ištiraukiamas iš pacios mirties kilpos ir atvežamas į Ameriką, kur tampa didelių turtų pavelde. Nors ir jo gyvenimas autorės nuostata tarsi be laimingos pabaigos, — buvusi Troškūnų panele nepriima turtuolio Valiaus pasiūlymo tekėti, bet knygą užverčiame tik su nostalgija, bet ne širdies skausmu.

Taip ir realiaame gyvenime — nors Lietuvoje šiandien dar yra vargo, neteisybės, politinių rietimų, bet Lietuva yra, ji gyva, apie ją kartais prakalba net žymiausi pasaulio dienraščiai. Toks gyvenimas — balansuojant tarp svajonės ir realybės.

Audronė V. Škiudaitė

Dar apie Kryžių kalną

Rugsėjo 29 d. Šiaulių Viešosios bibliotekos salėje pristatytas naujas fotoalbumas *Kryžių kalnas*. Vienas pagrindinių šio fotoalbumo sudarytojų ir iniciatorių — Šiaulių vyskupas Eugenijus Bartulis, leidinio metrike kuokliai pasirašęs kaip fotografas. Kiti du leidinio sudarymo talkininkai — menotyrininkė dr. L. Šinkūnaitė ir dailininkas maketuotojas A. Švedas. Nedidelė Šiaulių bibliotekos salė nesutalpino visų susirinkusiųjų — daugelis stebėjo renginį būriudamiesi vestibulyje. Pristatymą vedė Šiaulių dramos teatro režisierė R. Steponavičiūtė.

Vysk. E. Bartulis, kalbėdamas apie albumo sumanymą, prisiminė, kad mintis iš arčiau užfiksuoti tą, anot vyskupo, „visos Lietuvos Golgotą ir visos lietuvių tautos kancios kelią“ kilo žvelgiant į Kryžių kalną iš lektuvo skrydžio. Vysk. E. Bartulis sakė, kad Kryžių kalnas „yra gyvas, jis kasdien auga ir stiprėja“ liudydamas lietuvių prisirišimą prie kryžiaus. Vyskupas išreiškė viltį, jog šis albumas ji vartantiems taps susimąstymo knyga — mat čia pateikiamos ne tik nuotraukos, bet ir ant kryžių užrašytos intencijos, padėkos ir prašymo mal-

skaičių teorijos pagrindėjas Jonas Kubilius. Jų minties polėkio galia liečia kiekvieną žmogų.

Prof. dr. Karolis Rimtautas Kašponis

Kryžių kalno fragmentas. Iš fotoalbumo *Kryžių kalnas*.